

CENTRUM FÖR
VAPENFRIHET

VAPENFRIÅRET 2018

Rapport
CFV 2019:1 (rev.)
Centrum för vapenfrihet
April 2019

Om rätten att vara vapenfri

En totalförsvarspliktig som kan antas ha en så allvarlig personlig övertygelse rörande bruk av vapen mot annan att övertygelsen är oförenlig med en tjänstgöring som är förenad med bruk av vapen, ska efter ansökan få rätt att vara vapenfri.¹ En totalförsvarspliktig som har fått rätt att vara vapenfri får inte skrivas in för utbildning till en befattning som är förenad med bruk av vapen eller mot sin vilja skrivas in för tjänstgöring i Försvarsmakten. Om en sådan inskrivning har skett, ska beslutet ändras.² Rätten att vara vapenfri regleras i 3 kap. 16–22 §§ lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt (pliktlagen).

Fler pliktiga, fler vapenfriansökningar, fler avslag

Återaktivering av mönstring och värnplikt ger fler vapenfriansökningar

I mars 2017 beslutade regeringen att totalförsvarspliktiga ska vara skyldiga att genomgå mönstring och fullgöra grundutbildning med värnplikt.³ Samma år var de 94 000 personer som under året fyllde 18 år skyldiga att lämna uppgifter till mönstringsunderlaget. De första värnpliktiga sedan värnplikten åter togs i bruk kallades in 2018. Antalet vapenfriärenden, som hade varit några enstaka per år sedan början av decenniet, ökade 2017 till 26 st. Denna ökning tog ytterligare fart under 2018, då 63 st. ansökningar om rätt att vara vapenfri gjordes hos Totalförsvarets rekryteringsmyndighet.⁴ Denna ökning kan inte anses särskilt överraskande, eftersom frågan om tjänstgöring med vapen under 2017 och i synnerhet 2018 har aktualiserats och konkretiserats för åtskilligt fler personer än de föregående åren.

1 3 kap. 16 § lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

2 3 kap. 21 § lagen om totalförsvarsplikt.

3 Regeringsbeslut den 2 mars 2017 i ärende nr Fö/2016/01252/MIL.

4 Se statistik nedan.

Andelen avslag ökar

Centrum för vapenfrihet noterar emellertid ett trendbrott i fråga om andelen ärenden om rätt att vara vapenfri som avslutas med avslag.⁵ Åren 2011–2017 har samtliga ansökningar om rätt att vara vapenfri bifallits. 2018 var bifallsfrekvensen emellertid så låg som 92 procent, vilket är den lägsta sedan de nuvarande förutsättningarna för rätten att vara vapenfri började gälla 1991, med undantag för tre år före millennieskiftet.⁶

Tveksamma avslag delförklaring till ökningen av andelen avslag

Centrum för vapenfrihet kan konstatera att den i sammanhanget ganska stora ökningen av andelen avslagsbeslut delvis kan förklaras med att handläggningen vid Rekryteringsmyndigheten visar vissa brister. I flertalet avslagsärenden har Centrum för vapenfrihet identifierat felaktigheter i handläggningen eller rättstillämpningen som har eller kan ha inverkat på ärendets utgång. Se mer om detta i följande avsnitt.

Granskning av avslagsärenden 2018

Centrum för vapenfrihet har tagit del av handlingarna i de ärenden om rätt att vara vapenfri under 2018 som avslutades med avslag. Här följer vissa iakttagelser.

Motiveringarna ger inte klara verba om skälen för avslag

I samtliga ärenden (utom ett, där myndigheten tycks ha ansett sig sakna tillräckliga uppgifter, se nedan Ett iögonfallande ärende) som Centrum för vapenfrihet har granskat, inleds de egentliga skälen med ett samman-

5 Det ska anmärkas att de små volymerna av ärenden medför att varje ärende ger utslag i statistiken.

6 Se statistik nedan.

fattande påstående av Rekryteringsmyndigheten om sökandens grund för ansökan. Därefter följer slutsatsen att det saknas stöd för antagande att sökanden har den föreskrivna övertygelsen. Rekryteringsmyndigheten har inte i något fall redovisat hur eller varför sökandens grund för ansökan, sådan den uppfattats och sammanfattats av myndigheten, inte skulle ge uttryck för en sådan övertygelse som medför rätt att vara vapenfri eller inte är trovärdig.

I två fall hänvisas också till ”tidigare ärendehistorik” respektive ”tidigare ärendehändelser”. Det går emellertid inte att utläsa ur besluten eller utredningsmaterialet vad det är för tidigare ärendehändelser som avses. Det framgår inte heller av myndighetens motiveringar i dessa fall på vilket sätt dessa tidigare ärendehändelser leder till slutsatser i fråga om sökandenas övertygelse rörande bruk av vapen.

Det är grundläggande inom svensk förvaltningsrätt att ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt ska innehålla en klargörande motivering.⁷ I detta ligger att det av beslutet ska gå att utläsa de omständigheter som legat till grund för avslaget och hur dessa lett till slutsatsen att det inte kan antas att sökanden har den föreskrivna övertygelsen. Justitieombudsmannen uttalade redan 1980/81 följande i fråga om den dåvarande Vapenfrinämndens handläggning. ”[Det måste] i ansökan eller utredningsmaterialet ... finnas något materiellt och klart urskiljbart förhållande som visar att det inte finns skäl till antagande om att allvaret i den personliga övertygelsen är tillräckligt stort. Sådana förhållanden bör kunna redovisas i vapenfrinämndens avslagsbeslut. Även om avslagsbeslut ... ofta grundar sig på den helhetsbild som nämnden har kunnat bilda sig om sökanden och hans inställning bör det alltså vara möjligt att peka på vissa förhållanden som främst är av betydelse för utgången. Om

⁷ Denna princip har kommit till uttryck i 32 § förvaltningslagen (2017:900).

detta inte låter sig göras kan det ifrågasättas om det är riktigt att avslå ansökan.”⁸

Rekryteringsmyndigheten har en skyldighet att dels redovisa de faktiska omständigheter som den lägger till grund för beslutet, dels redovisa på vilket sätt myndigheten anser att dessa omständigheter leder till slutsatsen att det inte kan antas att sökanden har den föreskrivna övertygelsen. Så har inte skett i de nu genomgångna besluten. Om myndigheten inte lyckas formulera vägen fram till den dragna slutsatsen, bör enligt Centrum för vapenfrihet det rätta beslutet i stället vara att bifalla ansökan. I sammanhanget ska det noteras att det räcker med att det kan antas att sökanden har den föreskrivna övertygelsen och att beviskravet alltså är det lägst ställda i svensk rätt.

Att döma av hänvisningar till tidigare ärendehändelser o. dyl. kan det enligt Centrum för vapenfrihet förmodas att Rekryteringsmyndigheten snarast har ansett den springande punkten i dessa avslagsbeslut ligga i att sökanden tidigare har ansökt om uppskov eller på annat sätt försökt att slippa tjänstgöring. En sådan omständighet kan, beroende på vad som i övrigt framkommit i ärendet, vara tillräcklig för att ifrågasätta sökandens övertygelse rörande bruk av vapen. Därför är det i dessa fall viktigt att myndigheten också tydligt redovisar vilka ärendehändelser det är fråga om och på vilket sätt dessa leder till slutsatser i fråga om sökandens övertygelse rörande bruk av vapen.

”Våld föder våld”

Bland avslagsärendena finns två, där Rekryteringsmyndigheten avslagit vapenfriansökningar med motiveringen att ansökningarna grundats på en inställning att ”våld föder våld”.

8 JO 1980/80 s. 158.

Till att börja med anser Centrum för vapenfrihet att Rekryteringsmyndigheten har hårdragit sökandenas redogörelser när den kortfattat sammanfattar att ansökan grundas på uppfattningen att "våld föder våld". Enligt Centrum för vapenfrihet har ansökningarna i båda dessa fall varit mer nyanserade i sitt uttryckssätt, och inte heller i något fall använt uttrycket att "våld föder våld".

Vidare framstår det som att Rekryteringsmyndigheten har utgått från slutsatsen att en ansökan grundad på en övertygelse om att "våld föder våld" är diskvalificerande för rätten att vara vapenfri. Förutsättningar för en sådan slutsats saknas emellertid enligt Centrum för vapenfrihet i gällande rätt.⁹ En annan sak är att en övertygelse om att "våld föder våld" vid bedömningen av en enskild ansökan kan anses vara sådan att den inte i och för sig är så allvarlig att den kvalificerar för rätt att vara vapenfri. Att detta skulle vara bedömningen i de nu berörda ärendena framgår dock inte av besluten.

Ett iögonfallande ärende

Ett ärende sticker ut som särskilt iögonfallande. Sökanden ansökte om rätt att vara vapenfri på föreskriven blankett. Rekryteringsmyndigheten riktade då ett kompletteringsföreläggande till sökanden där han förelades att ge in en ansökan om rätt att vara vapenfri, dvs. en sådan handling som han redan hade gett in, vid påföljd att ärendet annars skulle avgöras på befintligt underlag. Efter att kompletteringsfristen gick ut utan att en ny ansökan om rätt att vara vapenfri hade inkommit, avslogs ansökan utan vidare. Rekryteringsmyndigheten angav i beslutet att myndigheten prövade ärendet i befintligt skick eftersom någon komplettering inte hade kommit in. Därefter motiverade myndigheten avslaget med att det saknas stöd för antagande att det föreligger en allvarlig personlig övertygelse rörande bruk av vapen mot annan.

⁹ Jfr t.ex. prop. 1977/78:159 s. 108.

För det första är det enligt Centrum för vapenfrihet anmärkningsvärt att Rekryteringsmyndigheten förelade sökanden om att ge in en ansökan om rätt att vara vapenfri, när sökanden redan gett in en sådan på föreskriven blankett. Det framgår inte av ärendet om sökanden ansökte vid en sådan tidpunkt att det krävdes att han lämnade en redogörelse om sin övertygelse.¹⁰ En sådan redogörelse hade nämligen inte lämnats av sökanden i samband med ansökan. Om det var en redogörelse som Rekryteringsmyndigheten saknade, hade det emellertid varit detta som föreläggandet skulle ha riktat in sig på.¹¹ Att utforma föreläggandet som myndigheten gjorde i detta fall var under alla förhållanden förvirrande och, enligt Centrum för vapenfrihet, direkt oriktigt.

När komplettering inte kom in enligt föreläggandet, vilket framstår som naturligt med tanke på att det som efterfrågades redan hade getts in, hade det givna förfarings sättet enligt Centrum för vapenfrihet varit att inom ramen för myndighetens utredningsskyldighet¹² höra med sökanden om han inte avsåg att anföra något ytterligare. En ansökan om rätt att vara vapenfri får under inga omständigheter avslås utan att sökanden har getts tillfälle att muntligt lämna uppgifter i ärendet.¹³ Det finns inte något spår i handlingarna av att så har skett. Det var därmed direkt felaktigt att avslå ansökan på det befintliga underlaget. Det bör här även anmärkas att det av samma skäl enligt Centrum för vapenfrihet är olämpligt att använda påföljden att ärendet annars kan prövas i befintligt skick, när myndigheten förelägger om att komplettera med ytterligare handlingar.

10 3 kap. 19 § plikt lagen.

11 Det kan diskuteras om det i ett läge där sökanden inte har lämnat en redogörelse om sin inställning till vapen i stället finns förutsättningar att avvisa ansökan, eftersom en sådan redogörelse torde vara en förutsättning för prövning i fall som avses i 3 kap. 19 § plikt lagen. I så fall bör myndigheten förelägga om komplettering vid påföljd att ansökan annars kan avvisas.

12 23 § förvaltningslagen.

13 3 kap. 20 § plikt lagen.

Slutligen motiverade myndigheten avslaget med att det saknades stöd för antagande att det föreligger en allvarlig personlig övertygelse rörande bruk av vapen mot annan. Enligt Centrum för vapenfrihet finns emellertid åtminstone något stöd för ett antagande att en sådan övertygelse föreligger, eftersom sökanden har undertecknat en försäkran om det på fastställd blankett. Det framgår inte hur myndigheten kom fram till slutsatsen att det inte kan antas att sökanden har den föreskrivna övertygelsen. Enligt Centrum för vapenfrihet har myndigheten inte gett någon egentlig motivering till beslutet.

Överklaganden

Inget beslut i fråga om rätten att vara vapenfri överklagades under 2018.

Statistik

Här följer statistik över ansökningar om rätt att vara vapenfri, inhämtad från Rekryteringsmyndigheten och dess föregångare, uppdaterad t.o.m. 2018.

Se följande sidor.

Ansökningar om rätt att vara vapenfri

	Antal ansökningar	Antal bifall	Procent bifall
1966	835	781	93,5
1968	2033	1433	70,5
1970	2956	754	25,5
1978	3128	1977	63,2
1983	4495	3452	76,8
1986	4252	3006	70,7
1987	3501	3071	87,7
1988	3178	2615	82,3
1989	3075	2017	65,6
1990	2679	2177	81,3
1991	2438	2180	89,4
1992	2280	2264	99,3
1993	2536	2528	99,7
1994	2710	2702	99,7
1995	2350	2343	99,7
1996¹	2350	2343	99,7
1997	1942	1751	90,1
1998	1495	1355	90,6
1999	1375	1250	90,9
2000	1346	1284	95,4
2001	1112	1087	97,8
2002	986	976	99
2003	1096	1046	95,4
2004	697	661	94,8
2005	160	160	100
2006	354	341	98
2007	149	143	96
2008	137	134	97,8
2009	117	117	100
2010	24	23	96
2011	2	2	100
2012	1	1	100
2013	1	1	100
2014	1	1	100
2015	2	2	100
2016	8	8	100
2017	26	26	100
2018	63	58	92

1 Pga. omläggningar i Pliktverkets datasystem redovisades 1996 med samma siffror som 1995.

Fig. 1

Fig. 2

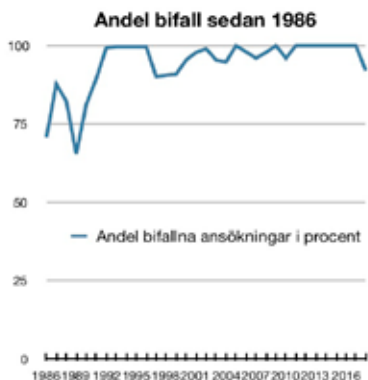

Fig. 3

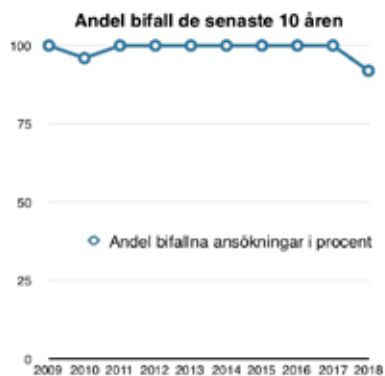
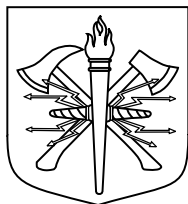

Fig. 4

CENTRUM FÖR
VAPENFRIHET

Centrum för vapenfrihet är en ideell partipolitiskt och religiöst obunden organisation som bevakar rätten att vara vapenfri och de vapenfrias intressen.

www.vapenfri.se
styrelsen@vapenfri.se